

VELISE WABARIIK JA TEMA AEG

Algtekst Sergei Seeland
Täiendanud Viio Aitsam

Täiendamisel on kasutatud Toomas Karjahärmi kronoloogiat, mis ilmus koos kirjutisega „Revolutsioon, mis äratas eestlased” Horisondis 1/2005; Mihkel Aitsami „1905. aasta Läänemaal” (1937); Mihkel Aitsami „1905. aasta revolutsioon ja selle ohvrid Eestis” (2016) ja mõneti veel mitut ajaleheartiklit, mis on käsitletud 1905. aasta sündmusi või nende tagamaid.

Kronoloogiat 1905–1908

NB! daatumid vana kalendri järgi (uus kalender = pluss 13 päeva)

1905. AASTA

JAANUAR

10. jaanuar – VSDTP (Venemaa Sotsiaaldemokraatlik Töölispartei) Tartu komitee lendleht toob ära üleskutse kukutada isevalitsus ja kehtestada vabariik. Sedalaadi sisuga lendlehti trükitakse salatrükikodades ja levitatakse edaspidi suurel hulgal üle kogu Eesti.

12. jaanuar – Tallinnas vallandub tööliste streigiliikumine, mis ajendatud 9. jaanuaril Peterburis olnud verisest pühapäevast. Streigid kestavad lainetena, laienevad ka pealinnast välja. Nõudmised on esialgselt pigem majanduslikud.

Jaanuar–märts – Tööliste liikumine kandub üle mõisatesse. Mõisatööliste streike ja rahutusi on kolme kuu vältel 120 mõisas.

VEEBRUAR

6. veebruar – Ka tudengid on ühed esimesed, kes töölistega kaasa lähevad. Tartu ülikooli aulas peetaval protestikoosolekul otsustavad nad, et streigivad (katkestavad õppetöö) 1. septembrini.

7.–13. veebruar – Majanduslike nõudmistega üldstreik Tartus; vabrikandid teevad järeleandmisi.

18. veebruar – Tsaar Nikolai II manifest, mis annab kõigile õiguse riigielu parandamiseks ettepanekuid teha ehk palvetega ministrite nõukogu poole pöörduda.

Talurahva palvekirjad jagunevad laias laastus kolmeks: 1) kodanikuvabadused ja demokraatlik omavalitsus; 2) üheõiguslus mõisnike ja aadliseisuse eesõiguste asemele; 3) põlluharijale rahvale tuleb kas rentida või müüa maad.

MÄRTS

Märts–aprill – Ka noorem seltskond on elevil – linnades asutavad kooliõpilased salaringe.

23. märts – Jädivere mõisa töölised/teomehed jätavad töö seisma ja esitavad valitsejale nõudmisi – kõik täidetakse.

28. märts – Vigala taluperemehed esitavad mõisnikule 12-punktise märgukirja, kus nõuavad liiga suureks paisunud rendi ja muude koormiste vähendamist. Mõisnik peab märgukirja mässuks ja jätab nõudmised täitmata (kogu klarrimise ajal kutsutakse sõjaväge Vigalasse kaks korda).

APRILL

Aprill – Linnades esimesed arreteerimised.

16. aprill – Esimene ajalehes ilmuv, mõõdukate reformiettepanekutega tüüp-märgukiri jõuab lugeja ette Jaan Tõnissoni ajalehes Postimees. Selle eeskujul hakkavad vallad valitsusele palvekirjasid saatma.

17. aprill – Tsaar Nikolai II manifest ususallivuse kohta lubab siirduda õigeusust luterlusse; seda võimalust kasutavad tuhanded eestlased, kes varem olid vahetanud usku vastupidises suunas.

29. aprill – Valgu mõisa rentnikud esitavad mõisnikule nõudmisi rendi alandamiseks, oma õiguste laienduseks. Mõisnik järele ei anna. (Velisel paneb mõisarentnik Reinberg mõisatööliste küsimata palka juurde ja hoiab sellega streigi ära.)

MAI

Mai – Rüütelkonnad peavad võimalikuks, et kubermangu omavalitsuses (maapäev) võiksid osaleda eestlased ja lätlased, ent oma juhtrolli jagada ei taheta.

1. mai – Esimesed suured poliitilised meeleavaldused Eestis – töölised tähistavad esimest korda 1. maid.

25. mai – Ajalehes Uudised (asutaja ja omanik Peeter Speek) ilmub väga radikaalne tüüp-märgukiri, kus pannakse ette kukutada tsarism ja sotsialiseerida maa.

Vigala kirikukihelkonna mõisad 1905. aastal: Velise, Vigala, Konuvere, Päärdu, Jädivere. Kõrvalmõisatest kuulusid Vigala mõisa juurde Vängla, Kivi-Vigala ja Nõlva, Päärdu mõisa juurde Pallase ja Märjamaa kihelkonda jääva Valgu mõisa juurde kahe kihelkonna piiril olev Nurtu. Karjamõisaid pole kaardile märgitud. Kivi-Vigalas paiknes ka kirikumõis.